

vprašanj. Po vsem povedanem mu pomanjkanja pozitivnosti v smislu skladnosti s kakim splošnim svetovnim nazorom ne morem šteti v zlo. Pač pa sta me pri branju knjige sempatja neljubo zadela premajhna jasnost izraza in nekak preveč kratkočasen cinizem. Že pri analizi oblike sem hotel omeniti, kako avtorjev slog večkrat zdrsi v nedoločnost s pogosto uporabo nedoločnih zaimkov in prislovov, ki se ji pridružuje nagnenje do pogojnih stavkov v metaforah. Ne glede na to, da se mi zdi ta izrazna nedoločnost že oblikovna napaka, kaže simbolično na neko nedomišljenost. Nepozitivnost, o kateri sem govoril in ki jo slutim kot osnovno razpoloženje pri Javorniku, pa ni istovetna z nejasnostjo niti je ne prenese, sicer bi se dalo misliti, da gre samo za miselno zmedenost ali nedozorelost. Preveč kratkočasen, nekoliko interesanten cinizem končno vzbuja videz, da ne gre za resnično bolečino, ampak samo šele za igro. Očitka dolgočasnosti se avtor ne bi smel tako zelo bati. Oboje me je motilo prav zaradi tega, ker je sicer v Srečanjih dovolj miselne odgovornosti in resnične bolečine.

Ne bi bil dosleden, če ne bi končal svojih razmišljanj ob Javornikovem potopisu z brambo njegovega jezika. Tudi na ta očitek je Javornik mislil, a kar se mene tiče, tudi topot po krivici. A da se mi znova na kak čuden način obramba ne izprevrže v kritiko, naj omenim samo to, da je naša kritika tudi glede jezika preozkosrčna in premočno vplivana od tradicije. Za to, kar hoče Javornik povedati v svojem potopisu, mu očitvidno ne more zadostovati tradicionalni jezikovni izraz, in zakaj ne bi še kdo, recimo, drugače pisal, kakor na primer Cankar ali Pregelj ali Kozak. Pepričan sem, da si bo Javornik svoj izraz, ki skuša vloviti vsebino, sistematično dogradil, da mu bo uspelo izravnati svoje spore s slovnico in pri tem kak dandanašnji pregrešek celo kanonizirati. Slovenski literaturi bo samo na korist, če se mu bo to posrečilo ne samo glede jezika, ampak tudi glede oblike in vsebine njegovih potopisov.

B o ž o V o d u š e k.

Politični pregled

Današnji mednarodni politični položaj

Dialektika zgodovinskega razvoja pomenja razvoj v protislovjih preko ogromnih družbenih pretresov, gospodarskih in političnih kriz, vojn in revolucij. Gibalna sila tega razvoja je razvoj proizvajalnih sil, ki s svoje strani oblikuje gospodarske razmere, družbene odnošaje in cele kulture, ustvarjajoč na raznih svojih razvojnih stopnjah različne dužbene fomacije z zaključenimi cikli razdobji nastajanja in mladostnega razmaha, razcveta sil in zrelosti in slednjič — propada.

Antična zgodovina pozna nebroj takih formacij; na njih razvoju razlikujemo ne le povsod enake osnovne momente, temveč tudi analogne poteze v mišljenju, kulturi in religiji, lastne posameznim njegovim etapam. Prav tako v srednjeveških družbenih vtorbah, slonečih na fevdalizmu, prav tako slednjič v moderni kapitalistični družbi.

Vendar ta razvoj ni tako preprost in shematičen kot se dozdeva. Moderni kapitalizem n. pr. ni čista in enotna tvorba, ki bi se v vseh deželah in pri vseh narodih enakomerno razvijala. Prepleta se v vseh najraznovrstnejših sestavah z ostanki prejšnjih družbenih tvorb, nahaja se v različnih deželah

v najrazličnejših stopnjah razvoja. Kajti kapitalizem se ni razvijal enakomerno na podlagi enakomernega razvoja proizvodjalnih sil in pod enakimi pogoji pri vseh narodih, pač pa v burnih pretresih, krizah, vojnah, nasilnih kolonizacijah, skrajnem forsiranju razvoja proizvodjalnih sil v enih in umetnem zadrževanju tega razvoja v drugih deželah. Razredni boji, ki jih je porajal, so ravno tako tvorili in tvorijo pri enakih osnovnih potezah — na raznih stopnjah in v raznih deželah — različno obeležje.

Meščanstvo in malomeščanstvo italijanskih, francoskih, nemških in drugih mest, ki se je razvilo z razcvitom trgovskega kapitala po križarskih vojnah, je bilo prvi predhodnik današnjega kapitalističnega meščanstva. To meščanstvo je porodilo humanizem in renesanso in tudi prve početke narodnostnih kultur v Evropi. Razval fevdalizma in kmetske vstaje, degeneracija cerkvenega gospodstva in reformacija — vse to so bili pogoji, ki bi mogli privedi do polne zmage novega reda v Evropi že pred štirimi stoletji. Toda to meščanstvo je bilo prešibko, da bi vzelo vajeti v svoje roke in v Evropi je zmagala katoliška in luteranska reakcija. Z odkritjem Amerike je bilo preneseno težišče trgovine na zapad, kar je zavrlo ves gospodarski razvoj v srednji Evropi za dvesto let. Burni razvoj trgovskega kapitalizma se je začel celo na Holandskem in v Angliji, kjer si je utrl pot k zmagoviti meščanski revoluciji. Drugod so ga pospeševali jezuiti, umetno gojili in razvijali do gotove meje so ga v svojih deželah monarhi dobe „prosvetljenega“ absolutizma v boju zoper pratikularistično plemstvo. Trgovski kapitalizem je sprožil razvoj manufaktur in napredek tehnike in znanosti najprej v Angliji in polagoma tudi na kontinentu. Tu so se med tem nakopičila ogromna nasprotja v družbenih odnošajih, ki so privedla do izbruha francoske revolucije. V poslednji se je v krčih petletnih pretresov, po intervalu jakobinske ljudovlade, porodila moderna buržoazna Francija, ki je pod Napoleonom zanesla svoje revolucionarne ideje po vsej Evropi in prebudila narodno zavest v mladem meščanstvu Nemčije, Italije in drugih narodov. Ta zavest je gnala množice v boj zoper samega Napoleona, dokler je ni začasno potlačila zmagovita reakcija svete alijanse. Vendar v Franciji reakcija že ni več mogla uničiti vseh pridobitev revolucije in 30. in 48. leto jih je zopet utrdilo. V drugih deželah je 48. leto prineslo meščanstvu le delne zmage. Politično je zopet zmagala reakcija, toda le še za ceno širokih reform in kompromisov, kajti kapitalističnega razvoja ni bilo več mogoče zadržati. Politični ideal nemškega meščanstva — zedinjenje Nemčije — je izvedel predstavitelj pruskega junkerstva, Bismark. Italija se je zedinila pod egido konservativnega Piemonta. V Avstriji so reakcionarni fevdalni elementi v boju zoper liberalno nemško buržoazijo olajšali razvoj nacionalnega meščanstva pri slovanskih narodih in ti so začeli dvigati glave. Ognjišče evropske reakcije v starih oblikah je predstavljal še ruski carizem, ali tudi njega je že izpodjedalo z ene strani podzemsko delovanje revolucionarjev, z druge pa gospodarski razvoj v deželi.

Stvarno si je kapitalizem v bolj ali manj čisti obliki utrl pot v vseh deželah moderne civilizacije in si priboril nadvlado v gospodarskem življenju. V političnem oziru je privedel v nekaterih deželah na krmilo buržoazijo, drugod se je zlil v politično celoto s starimi gospodujočimi razredi, ki so se mu bolj ali manj prilagodili, ponekod pa je nadaljeval svoj boj zoper te razrede, ali pa je sklepal z njimičasne kompromise.

Koncem XIX. in v začetku XX. stoletja je nastopila doba imperialističnega razvoja kapitalizma: ogromnemu razmahu industrije je sledila uvedba kapitala, ki je vodila do gospodstva trustov, kartelov in finančnega kapitala. Vsiljena kolonizacija je dajala milijardne nadprofite, ki so omogočali velesilam ogromne investicije v zaostalih deželah in njihovo politično podreditve. Naraščala so protislovja med posameznimi imperialističnimi skupinami. Neenakomernost razvoja je omogočila mrzlične razvojne tempe mlajših imperialističnih dežel, ki so sedaj stopile v boj za „mesto pod solncem“ in celo za svetovno hegemonijo. Začela se je obupna tekma za trge, za kolonije, za novo razdelitev sveta.

Z druge strani so razredna protislovja kapitalistične družbe porodila razdobje velikih gospodarskih in političnih bojov delavskega razreda proti buržoaziji. Že 71. leto je nudilo prvi primer proletarske revolucije v Pariški Komuni. Imperializem je privedel nove delovne množice v boj zoper gospodujoče razrede zlasti v zaostalih deželah in v kolonijah ter ustvaril stvarne pogoje za zedinjenje vseh progresivnih sil v boju za nov družbeni red.

Vsa ta protislovja so privedla slednjič do globoke krize vse imperialistične tvorbe, do svetovne vojne in ruske revolucije. Sledila je doba silnih razrednih spopadov in bojov za oblast, gospodarskih kriz in meščanskih vojn, nacionalnih osvobodilnih pokretov in kolonialnih vstaj, brezobzirnega rušenja vsega, kar se je poprej zdelo sveto, duhovnih in kulturnih kriz.

To je v kratkih obrisih to zgodovinsko ozadje, brez katerega ni mogoče pravilno oceniti osnovnih težej razvoja političnih dogodkov našega časa in razumeti, kam vodi nadaljnja zgodovinska pot.

*

Prehajamo h kratkemu obrisu osnovnih momentov, ki označajo današnji politični položaj.

Prvi moment je — gospodarska kriza, ki je s katastrofalno brzino nastopila po več letih povojne visoke konjunktore. Ta kriza je dosegla svojo najnižjo točko 1932. in prehaja polagoma v stanje kronične depresije, brez vsakršnih izgledov novega gospodarskega razmaha, ki je v preteklosti sledil vsaki periodični krizi. V dobi progresivnega kapitalizma je nastop gospodarske krize po navadi le utiral pot novemu, še večjemu razmahu proizvodjalnih sil. Danes pa ima — razen vojne industrije, ki prehaja v novo razdobje visoke konjunktore — vse gospodarsko življenje le to možnost, da doseže neko ustalitev na podlagi skrčenega obsega produkcije. To pa dovoljuje kapitalističnemu gospodarstvu le revno životarjenje.

Tehnični napredek ne vodi k novi povzdigi gospodarstva, ampak stremi predvsem za maksimalno racionalizacijo tehnološkega procesa, da zagotovi konkurenčno sposobnost podjetjem, ki so se ohranila v letih gospodarskega poloma. Obseg brezposelnosti ostaja tako isti, brez izgledov na to, da bi bilo brezposelnosti konec ali da bi bila vsaj občutno olajšana. Vse to skrajno ostri odnose med posameznimi imperialističnimi skupinami, neti boj za trge, za novo razdelitev sveta in budi v skrajnih imperialističnih elementih težnjo po uničenju vseh nasprotnikov, po podjarmljenju celih kontinentov, kar bi omogočalo zmagovalcu nov razcvit lastnega kapitalističnega gospodarstva.

Drugi moment je — v poslednjih letih — ojačenje reakcije v celi vrsti dežel in oblast fašizma v takih deželah kot sta n. pr. Italija in Nemčija. Principielna razlika med raznimi odenki današnje politične reakcije in med

fašizmom se v poslednjem času očituje vedno jasneje. Ako je prva posledica utrditve političnega gospodstva gospodujočih razredov po porazu proletarskih ali drugih pokretov delovnih množic, bodisi v gospodarskih ali parlamentarnih političnih bojih, bodisi v krvavi meščanski vojni, je fašizem poleg tega še poskus, ustvariti novo politično organizacijo družbe, ki bi bila sposobna zagotoviti kapitalizmu novo razdobje pogresivnega razvoja. Radi tega vidimo, da je fašizem zmagal ravno v deželah mlajšega imperializma, ki iščejo izhoda iz globokih povojnih socialnih pretresov in kriz v zunanji ekspanziji in v boju za mednarodno hegemonijo.

Taka dežela je Italija, ki je šele pred nedavnim prešla v imperialistični razvoj in kjer je buržoazija, potem ko je v krvavi protirevoluciji vdušila delavsko gibanje, našla dovolj sil, da ustvari novo politično organizacijo v deželi in navduši široke množice malomeščanstva za boj za „mesto pod solncem“ in „enakopravnosti“ svojega, danes „proletarskega“ med narodi, v imenu starodavnih tradicij „rimske slave“. Italija je tudi dežela, ki je v stremljenju za gospodarsko neodvisnostjo izvedla po vojni široko rekonstrukcijo svojega gospodarstva, razvila predvsem elektrifikacijo in dvignila svoje poljedelstvo.

Druga taka dežela je Nemčija. Izid svetovne vojne je prekinil boj nje-nega mladega imperializma za svetovno hegemonijo. Po povojnih krvavih socialnih bojih si je imperializem zopet polagoma opomogel, toda kriza mu je jela izpodjedati tla pod nogami in ogrožati njegov obstoj. Rešitev iz tega položaja je začel iskati v obupnem boju za novo ekspanzijo in hegemonijo v Evropi. Fašizem je združil široke malomeščanske množice pod kričečimi gesli revanše, iredente in zavojevanja nove nacionalne slave in tri leta že kuje z odlikujočo ga brezobzirnostjo novo politično organizacijo v deželi, s pomočjo katere si upa doseči ostvaritev velikih ciljev, ki si jih stavi prerorejeni nemški imperializem. Njegov položaj sicer še daleč ni utrjen, razjedajo ga globoka notranja protislovja in iz podzemlja mu preti nevarnost revolucionarnih izbruhov. Toda prav to ga z druge strani sili k čim hitrejšemu prehodu k odločilnim akcijam.

Japonska je tudi dežela mlade imperialistične ekspanzije. Toda tu ni bilo po vojni globokih socialnih pretresov, iz katerih bi se razvilo množično fašistično gibanje, in politične sile, ki vladajo v deželi, ne poznajo kolebanj liberalnih političnih režimov, ki morajo računati z obstojem protislovnih, politično organiziranih razrednih sil.

V drugačnem položaju se nahajajo imperialistične dežele, kjer je razvoj že prekoračil najvišji razmah sil (tega je že prekoračil tudi mladi ameri-kanski imperializem) in kjer buržoazija ni več sposobna mobilizirati širokih množic na boj za „visoke ideale“ novih zavojevanj. Buržoazija hoče tu predvsem obdržati svoje pozicije v notranji — in svoje mednarodne gospodstvo v zunanji politiki. Liberalni in demokratični režimi, ki jih je ustvarila na prejšnjih razvojnih stopnjah, so še vedno bolj ali manj življenjsko krepki. Njena politika je politika skrajnega laviranja, kompromisov, politika ravnotežja in njena politična reakcija — ne fašizem, pač pa — konservativizem.

V celi vrsti drugih, manjših, kapitalističnih dežel, ki so prešibke, da bi si stavile široke cilje imperialističnih zavojevanj, je v ostrih razrednih spopadih zmagala reakcija v obliki vojnih diktatur ali diktatur raznih buržoaznih klik. V Avstriji, kjer si je nadala ta reakcija fašistično ime, je to le filijalka italijanskega fašizma, ki se utegne v bodočem izpremeniti v filijalko

nemškega. To so diktature, kakršnih poznajo dobe burnih zgodovinskih dogodkov nebroj.

Nekaj fašističnih odtenkov ima reakcija na Poljskem, kjer si neki buržoazni krogi še utegnejo zastaviti za zgodovinski cilj široka zavojevanja na Ukrajini in kjer že obstoje politične struje, ki propovedujejo tak program. Vendar Poljska še ni preživela tako globoke politične krize in tako globokih socialnih pretresov kot Italija in Nemčija, da bi razvila širok fašistični pokret italijanskega in nemškega tipa, in njen „imperializem“ še ni postal zgodovinska nujnost za poljsko buržoazijo. Radi tega bi bilo danes še prezgodaj, prištevati jo k deželam zmagovite fašistične reakcije.

V vrsti malih dežel se že drže liberalni in demokratični politični režimi (Češkoslovaška, Belgija, Švica, severne države itd.) V teh državah se protislovne razredne sile še niso spopadle v odločilnem boju in buržoazija nima pogojev, da bi si stavila široke imperialistične cilje.

Vrsta dežel z manj razvitimi kapitalističnimi odnosi prehaja v širok nacionalni progresivni razvoj, med njimi v prvi vrsti Turčija, ki je preživela radikalno meščansko-demokratično revolucijo, na Daljnem Vzhodu Mongolija, v večji ali manjši meri Perzija in druge azijske države, kjer so na krmilu še stari fevdalni razredi, ki se bodo najbrže le polagoma prilagodili pogojem kapitalističnega gospodarstva, pronicajočega vedno bolj tudi v te zaostale dele sveta.

Reakcionarni vplivi so za sedaj dosegli premoč v kolonialnih in polkolonialnih osvobodilnih gibanjih. Na Kitajskem je po junaških letih bojov za zedinjenje in neodvisnost prevladala reakcionarna militaristična struja, ki je v krvi udušila gibanje delovnih množic, pahnila deželo zopet v naročje generalskega partikularizma in s tem omogočila Japonski zasedbo Mandžurije. V Indiji so prevladali vplivi domačih gospodujočih kast, ki vodijo politiko kompromisov z britanskim imperializmom itd. Vendar progresivne sile kolonialnih in polkolonialnih narodov niso definitivno zlomljene. Na Kitajskem se v notranjosti dežele še vedno drže številne delavsko-kmetijske armade, ki jih niso mogli zatreti niti najboljše pripravljene vojni pohodi nankiške vlade. Japonska politika poraja v širokih množicah novo nacionalno-revolucionarno vrenje. Junaška spontana obramba Šanghaja za časa japonske vojne ekspedicije je jasno pokazala, kakšne latentne sile tiče v kitajskih množicah. Te sile bodo pri danih pogojih znova izbruhnile na dan.

Zmaga fašizma v taki deželi kot je Nemčija in udušitev ustaj v Avstriji in Španiji je znatno ojačila politično reakcijo v Evropi. Organizirano delavstvo Nemčije in Avstrije je bilo mogočen faktor mednarodne politike. Vendar se polagoma ustvarja mogočen jez zoper reakcijo in ideja enotnega boja vseh progresivnih elementov zoper njo si kljub raznim težkočam in spletkam utira pot med množice. V Franciji je danes že mogočna politična sila, ki so se ji pridružili tudi mnogoštevilni predstavitelji progresivne inteligence.

Rastoča vloga Sovjetske Zveze v evropski politiki utegne v nadaljnjem znatno vplivati na politično življenje v Evropi v smislu strnitve demokratičnih in antifašističnih sil v areni mednarodne politike. V Moskvi se čisto poudarja poseben pomen zveze s Francijo in Češkoslovaško kot z deželama demokratičnih tradicij in bojov za politično svobodo. V Franciji in češkoslovaški poudarjajo ta pomen ljudje kot Herriot in Beneš, predstavitelji močnih množičnih strank levo-demokratične smeri. Možnost koncentracije vseh progresivnih sil v Evropi na podlagi boja zoper fašistično reakcijo postaja

tako ena izmed mogočih perspektiv v nadaljnjem mednarodnem političnem razvoju, ki utegne postati v procesu nadaljnje politične diferenciacije odločilnega pomena za končno strnitev vseh progresivnih sil v trenutkih odločilnih pokretov.

*

Prehajamo k tretjemu momentu, ki karakterizira današnji mednarodni položaj, k obrisu zunanje-političnih odnošajev med državami.

Imperialistična protislovja so prešla v dobo skrajne zaostritve, na las oddaljeno od novega svetovnega klanja. Kot omenjeno vodijo tri države svojo politiko po poti teritorialne ekspanzije in nove razdelitve sveta: Italija, Nemčija in Japonska.

Italija stremi po gospodstvu v Srednji Evropi, na Balkanu in nad Vzhodnim bassinom Sredozemskega morja, po razširjenju svojih afriških kolonij in novi kolonialni ekspanziji v Prednji Aziji. Njeni osnovni politični cilji na tej poti so: oblast nad vso vzhodno obalo Jadranskega morja in politična hegemonija nad srednjo in jugovzhodno Evropo po izpremenitvi obstoječih malih držav v celo verigo odvisnih in poslušnih vazalov. V Afriki stremi Italija za zavojevanjem Abesinije, Tunisa in za ozemljem okrog Čaadskega jezera, kar bi ji omogočilo ustvaritev ogromnega enotnega kolonialnega teritorija od Sredozemskega do Rdečega morja. V Aziji njene teritorialne zahteve še niso konkretizirane, vsebujejo pa želje po pridobitvi opornih točk v Mali Aziji, Siriji, Palestini in Arabiji, ki bi ji omogočale nadaljnjo ekspanzijo v Mezopotamijo in na Južni Kavkaz in celo na Daljni Vzhod. To so v kratkem osnovne poteze imperialističnega načrta in konkretna vsebina Mussolinijevih „napoleonskih“ gest.

Jasno je glavni nasprotnik na tej poti Italije — Francija in radi tega je bil zlasti zoper njo in njene zaveznice naperjen vse do zadnjega časa glavni ogenj italijanske politične polemike, diplomatskih spletk in oboroževanja. Dalje stoji ostvaritvi teh ciljev italijanskega imperializma tudi Anglija na poti, vendar pa ni smatrala vse do zadnjega časa nevarnosti italijanskega razširjenja v Afriki in Aziji za tako perečo, da ne bi mogla izkoriščati francosko-italijanskega nasprotstva za svoje interese.

V zadnjem času se je pa italijanska zunanja politika znatno preokrenila. Za hrptom ji je zrastle nova nevarnost, ki prej ni računala z njo in ki preti uničiti ne le vse njene načrte politične hegemonije v Srednji Evropi, ampak upira svoje oči na ozemlja, ki jih je Italija pridobila v svetovni vojni: prerojeni nemški imperializem, ki si utira pot preko Avstrije na Balkan in na Jadransko morje. Ta nevarnost je trenutno prisilila Italijo, da je sklenila premirje s Francijo, opustila zavojevalne načrte v Dalmaciji in priznala teritorialno enotnost Jugoslavije. Zato je Italija dobila koncesije v Afriki in pristopa danes že k ostvaritvi svojih načrtov v Abesiniji, v nadi, da bo to podjetje srečnejše kot pa je bil prvi poskus zavojevanja Abesinije pri Crispiju.

Ta preokret italijanske zunanje politike, ki je trenutno pomaknil razboriti in ekspanzivni italijanski fašizem v vrsto glavnih „stebrov“ evropskega miru in zaščitnikov „statusa quo“, nikakor ne pomeni principielnega preokreta v težnjah in stremljenjih italijanskega imperializma. Njegov pomen je sicer mogoče večji kot navaden taktični manever: je prisiljen, bolj ali manj dalekosežen strateški umik, dokler preti neposredna nevarnost s

strani nemškega imperializma. Takoj ko bi poslednji utrpel občuten poraz ali pa prostovoljno odnehal od svoje ekspanzije na jug in jugovzhod in se pomiril z Italijo, bi ta znova stopila na pot, ki ji jo narekujejo njeni, tako-rekoč „prirodni“ imperialistični interesi. Mussolini je spreten politik in ni izključeno, da bo potem, ko utrdi s pomočjo premirja s Francijo italijanske kolonialne pozicije v Afriki, skušal doseči premirje z Nemčijo in pristopiti k ostvaritvi svojih evropskih načrtov. Francosko-sovjetski in češko-sovjetski blok utegneta Italijo zbližati z Nemčijo. Italija je bila sicer ena izmed prvih kapitalističnih dežel, ki se je zbližala z Sov. Zvezo in je dosledno izvajala vse doslej to svojo politiko. Toda približanje političnega vpliva mogočne socialistične, vrh tega po svojem narodnostnem sestavu pretežno slovanske države, do samih vzhodnih mej Italije bi pomenjalo prevelik udarec po nadaljnjih imperialističnih načrtih Italije, da bi ta ne odgovorila nanj.

Zunanje politični program nemškega imperializma, ki se je pri prejšnjem režimu v glavnem zadovoljeval z vzpostavitvijo predvojnih postojank, je razgrnjen danes pred nami v vsem svojem obsegu. Notranjepolitični položaj, gospodarska kriza in nevarnost socialnega preobrata silijo nemško buržoazijo v avanturistično politiko. Rešitve ne vidi več v postopni vzpostavi predvojnih postojank, pač pa v boju na življenje in smrt za politično nadvlado v Evropi, v široki teritorialni ekspanziji in kolonizaciji na vzhodu in jugovzhodu Evrope in seveda tudi na drugih celinah. Njen program teritorialnih zavojevanj obsega Alzacijo, Lotriško, severne okraje Francije, Belgijo, Švico, Avstrijo, Čehoslovaško, Južno Tirolsko, Trst, Šlezijo in poljski koridor, mogoče tudi Holandsko in Dansko, baltiško obrežje tja do Leningrada in široko kolonialno ekspanzijo v jugovzhodni in vzhodni Evropi tja do Črnega morja, Kavkaza in Volge. Na drugih celinah se za sedaj zadovoljuje z zopetno pridobitvijo predvojnih kolonij.

Nemški imperializem zelo dobro razume, da ta svoj načrt lahko ostvari le v novi svetovni vojni, v kateri računa, da bodo trčili drug ob drugega protislovni interesi bivših zmagovalcev in razredna nasprotja med kapitalističnim svetom in Sov. Zvezo. Njegova taktika je vsled tega preprosta: netiti ogenj na vseh koncih in krajih. Radi tega sta bolj zapletena njegov strateški in akcijski načrt. Začel je s tem, da je postavil svet pred „fait accompli“, kar se tiče nove, mogočne, tehnično izpopolnjene oborožene sile, izkoriščajoč v ta namen needinost med zmagovalci in predstavljajoč svoje oboroževanje kot neobhodno protiutež zoper rastočo silo Sov. Zveze, proti kateri propoveduje križarski pohod za rešitev „civilizacije“. Dalje pa ima njegova politika dve smeri. 1. Zagotoviti si svobodo akcije na vzhodu Evrope, za kar upa pridobiti predvsem podporo angleškega imperializma in mogoče tudi nevtralnost drugih velikih držav, pritegniti na svojo stran Poljsko, s pomočjo obljub odškodovati jo za koridor in Šlezijo pri razdelitvi vplivnih sfer na Vzhodu, koordinirati svoje načrte z zavojevalno politiko Japonske na sovjetskem Daljnem Vzhodu; 2. izkoristiti angleško-francosko-italijanska nasprotja, da ostvari svoje načrte v Srednji Evropi, računajoč na to, da bi izzval spopad med italijanskim in francoskim imperializmom ter tako oslabil oba nasprotnika, česar posledica bi bila ta, da bi zavzel Avstrijo, spravil v žep Čehoslovaško in mogoče še celo Trst; obračunati dalje s Francijo in pripraviti se na boj zoper Anglijo za svetovno nadvlado.

Težko je reči, kje se končuje prvi in kje se začenja drugi načrt, kajti Nemčija deluje kombinirano v obeh smereh, izhajajoč iz politične konste-

lacije trenutka. Njena avantura z avstrijskim julijskim pučem 1934. l. je utrpela poraz in dežele, med katerimi bi bilo tedaj lažje izzvati vojno, so se sedaj nekoliko zblížale med seboj. Razdvajajo pa jih še vedno globoka nasprotja in mogoče je računati na nove avanturistične poskuse Nemčije v bližnji bodočnosti. Načrt križarske vojne zoper Sv. Zvezo je prav tako za sedaj prekrizalo zblížanje med Sv. Zvezo in Francijo, Malo in Balkansko Entento, oslabljajo ga tudi gotove opozicionalne struje zoper dosedanjo politiko podpiranja nemškega imperializma v Angliji in na Poljskem in izboljšanje sovjetsko-japonskih odnošajev. Na vse to odgovarja nemški imperializem s pospešenim oboroževanjem in diplomatičnim delovanjem in intrigami v Angliji, na Poljskem, na Balkanu, v Italiji in celo v Franciji; pri tem upa, da bodo v francoski politiki mogoče prevladali reakcionarni krogi ali da bodo vsaj neodločni v odločilnem trenutku. Gotovo je, da se bo nemški fašizem posluževal še najrazličnejših provokacij, da doseže svoje namene. In ako se mu vse to ne bo posrečilo, ni izključeno, da se bo vrgel v obupen boj na življenje in smrt na dveh ali celo na treh frontah hkrati, kajti objektivni pogoji ga silijo na pot čim hitrejših zunanjepolitičnih zavojevanj; subjektivno pa je fašizem najpripravnější politična sila za take avanture. Politična Hitlerjeva mentaliteta se v tem oziru ne razlikuje od politične mentalitete Vilhelma II.

Najbolj širok načrt imperialističnih zavojevanj je v poslednjih letih razvila Japonska. Ta ima za svojo zgodovinsko poslanstvo ustvaritev ogromnega azijskega in tihooceanskega imperija in zavojevanje svetovne nadvlade po uničenju sedanjega gospodarstva Amerike in Anglije in ko odrine Sov. Zvezo od obrežja Tihega oceana tja za Bajkal in mogoče še dalje. Njen strateški načrt je v bistvu isti kot načrt nemškega imperializma v Evropi: izkoristiti v svoje namene imperialistična nasprotja, zlasti anglo-ameriška in razredna nasprotja med kapitalističnim svetom in Sov. Zvezo. S pomočjo prvih se je Japonski posrečilo razviti ogromne oborožene sile in z ekspedicijo v Mandžuriji pričeti z zavojevanjem Kitajske. Iz Mandžurije je upala dobiti sankcijo vsega kapitalističnega sveta za boj za sovjetski Daljni Vzhod v imenu „pohoda proti komunizmu“. Nadalje bi sledila vojna z Ameriko za nadoblast v Tihem oceanu in slednjič izpodrinjenje Anglije iz Azije.

Ostvaritev njenih načrtov pa ni šla tako gladko izpod rok. Sov. Zveza se je pripravila na odpor. Amerika je razumela, da bi bili računi nekaterih njenih krogov na odvrnitev nevarnosti, ki preti njenemu gospodarstvu, z usmeritvijo japonske ekspanzije na sovj. ozemlja, skrajno nevarni in se je odločila, da ne privoli v uresničitev japonskih načrtov niti v imenu „boja zoper komunizem“. V zadnjem času se čuti tudi v angleški zunanji politiki nek preokret glede japonskega imperializma. Anglija se je začela zavedati nevarnosti, ki preti njenim postojankam na Kitajskem in njenemu gospodarstvu v Indiji, in išče zblížanja z Ameriko.

Nadaljnje poti japonskega imperializma so trenutno skrajno nejasne. Elementi, ki so v deželi na krmilu, so sicer manj avanturistično navdahnjeni kot nemški fašisti in trezno preračunajo vsak korak, preden ga napravijo; vsekakor so pa namenjeni izvajati zavojevalni načrt s skrajno brezobzirnostjo. Japonski imperializem trenutno utrjuje in razširja svoja zavojevanja in svoj vpliv na Kitajskem, nadaljuje svoja oboroževanja, išče novih strateških opor ne le proti Ameriki, ampak tudi proti Angliji, zbira okrog sebe najrazličnejše reakcionarne elemente v Aziji, intrigira v Malajskem

arhipelagu, v Južni Ameriki in celo v Afriki, prodira na vse svetovne trge. Najverjetneje je, da čaka izbruha imperialističnih konfliktov drugod, da vrže tedaj svoje sile tja, kjer mu bo najbolj kazalo.

Imperialistično politiko ostalih velesil označa v današnjem razdobju predvsem defenzivni odpor zoper zavojevalno politiko držav s širokimi agresivnimi imperialističnimi načrti. Amerika, ki je po vojni znatno razširila na račun Anglije svoje postojanke v Aziji, Južni Ameriki in celo v Kanadi in drugim dominionih britanskega imperija, je danes pravtako potisnjena v defenzivo kakor Anglija in Francija. Odločilna vzroka, ki sta prelomila njen imperialistični razvoj, sta bila: gospodarski polom z nastopom krize in prehod japonskega imperializma v odkrito zavojevalno akcijo. Položaj, v katerem se nahaja, jo sili k zblizanju s Sov. Zvezo in sporazumu z Anglijo na eni strani in na drugi — v politiko oboroževanj. Odločilni spopad z japonskim imperializmom za Tih ocean in interesne sfere na Kitajskem postaja vedno bolj neizogiben.

Britanski imperializem se nahaja, kljub temu, da je pridobil v svetovni vojni ogromna kolonialna ozemlja, — v stanju napredujoče dekadence svojega svetovnega gospodstva. Ogromna gibanja za osvobojenje kolonialnih narodov in pokreti v dominionih za neodvisnost od metropole so mogočne sredobežne sile, ki grozijo njegovemu obstoju. Ameriški, japonski in tudi nemški in italijanski imperializem mu groze od zunaj. Njegova politika je radi tega skrajno komplicirana in se poslužuje vseh sredstev in metod, preskušanih v stoletni tradiciji svetovnega gospodstva, da le pridobi časa, da se izogne odprtemu boju in usmeri približajoči se vihar v drugo smer. To so metode laviranja med politiko trde roke in politiko koncesij, mnogostranskih in nasprotujočih si kompromisov, spletk in netenja preprirov in sporov med nasprotniki v imenu gesla „divide et impera“.

Celo vrsto let je angleški imperializem brezuspešno deloval na združitvi vseh imperialističnih sil zoper Sov. Zvezo, ki jo je imel za glavno nevarnost za svoje kolonialno gospodstvo. Hkrati je podpiral Italijo in Nemčijo zoper Francijo — njena hegemonija na evropskem kontinentu bi mu utegnila postati nevarna — in Japonsko zoper Ameriko, da ji po možnosti zavre njen nevarni razmah.

Tu je imel več uspeha. Toda sedaj, ko so mu zrasli duhovi, ki jih je pričaral, preko glave in ni več sposoben ukrotiti jih, obupno poskuša odvrniti grozečo nevarnost od sebe. Iz tega razloga je skoro pripravljen prepustiti svobodne roke Nemčiji v Srednji in Vzhodni Evropi in Japonski v Aziji, v tihi nadi, da bi morebitna vojna med Nemčijo in Sov. Zvezo, Japonsko in Sov. Zvezo in Japonsko in Ameriko zvezala roke vsem udeležencem in jih poleg tega znatno oslabil za dolgo vrsto let.

Vendar ima ta politika danes zoper sebe znatno opozicijo v angleških imperialističnih krogih samih. Mnogi politiki, med njimi Chamberlain, Eden i. dr. presojujejo položaj bolj trezno, zavedajoč se, da je vsako lokaliziranje vojne nemogoče in da prvi izbruh izzove nov svetovni požar s skrajno mračnimi izgledi za nadaljnji obstoj britanskega imperija. Zato so za sporazum s Francijo in Ameriko in ne bi bili nasprotni celo nekemu sodelovanju s Sov. Zvezo. Težko je reči, katera izmed obeh struj bo prevladala v angleški politiki, kajti ta preizkuša položaj v obeh smereh. Vsekakor pa zavisi v prvi vrsti od angleške odločitve ves nadaljnji potek zunajpolitičnih dogodkov.

Francoska politika po svetovni vojni je stremela predvsem za tem, da vzdrži, utrdi in obvaruje gospodstvo na evropskem kontinentu s pomočjo soprazumov z vrsto malih držav. Kajti zanjo je bila skrajno nevarna vsaka nova konsolidacija Nemčije in tudi Sovj. Zveze kot državne sile, zlasti radi možnosti sovjetsko-nemškega bloka. Z druge strani je ogrožala francoske postojanke v Evropi in tudi v Afriki rastoča ekspanzivna sila mladega italijanskega in politika angleškega imperializma, ki nikakor ni bila željna dopustiti prekomerno ojačenje francoske moči v Evropi.

Francoski imperializem se je v teh škripcih zatekel zlasti k politiki trde roke proti Nemčiji in utrjevanja svojih zavezniških zvez v Srednji in Vzhodni Evropi. Ko se je Sv. Zveza pričela gospodarsko krepiti, je Francija prevzela iniciativo za ustvaritev antisovjetskega bloka in oborožene intervencije, v čemer je že prej izpodletelo Angliji. Toda tudi Franciji se pri tem ni godilo bolje. Sov. Zveza se je notranje konsolidirala, oblast fašizma v Nemčiji pa je pomenjala za francoska zavojevanja v Evropi — pravcati „memento mori“.

Francoski imperializem je kmalu spoznal brezsmiselnost svoje prejšnje politike in začel iskati novih poti, poti zbližanja s Sov. Zvezo. To pot mu sicer narekujejo njegovi življenski interesi v današnjem razdobju, vendar so vtisnili notranje-politični momenti tej politiki pečat neodločnosti. Bojazen demokratičnega malomeščanstva in socialističnega delavstva pred poplavo fašistične reakcije nad vso Evropo je z ene strani narekovala strankam levega bloka iskanje zvez s Sov. Zvezo. Z druge strani so izzvali ravno razredni momenti v vrstah nazadnjaških buržoaznih krogov kolebanja, na katerih je gradil in gradi Hitler cel niz političnih manevrov in spletk. Herriot je izvajal politiko zbližanja s Sov. Zvezo dosledno, že kot voditelj levega bloka. Dosledno je izvajal to politiko, potem ko se je prepričal o njeni neobходимosti za francosko bužoazijo, tudi Barthou. Po marsejskem atentatu so kolebanja francoske buržuazije precej vplivala na pogajanja s Sov. Zvezo. Laval je izvajal to politiko z mnogo manjšo odločnostjo kot njegov predhodnik. Kljub vsemu pa je bil francosko-sovjetski sporazum vendar-le sklenjen, kar pomenja vsekakor ogromen prelom v vsej evropski politični konstelaciji.

To so v glavnem osnovne poteze zunanje politike imperialističnih velesil, ki določajo današnji mednarodni politični položaj.

Iz našega obrisa lahko zaključimo, da končno oblikovanje osnovnih državnih skupin in taborov, na katere se bo razdelila v nadaljnjem teku dogodkov vsa mednarodna politika, danes še ni završeno. Objektivni pogoji sicer dovoljujejo določitev glavnih potoz budočih političnih grupacij: na eni strani fašistična Nemčija in militaristična Japonska, ki odkrito stremita za nasilnim zavojevanjem imperialistične hegemonije; na drugi strani Francija s svojimi zaveznicami v bloku s Sov. Zvezo — v Evropi in Amerika — v Aziji in na Tihem oceanu. Politika britanskega imperializma za sedaj še niha med obema taboroma. Politika fašističnega italijanskega imperializma, ne manj ekspanzivnega kot je nemški, je danes sicer potisnjena v protinemški tabor, vendar se Italija utegne sporazumeti z Nemčijo in preiti v boj zoper sedanje zaveznike.

* * *

Ako pogledamo na današnji politični položaj s stališča širše zgodovinske perspektive, se v njem kot v kaplji vode zrcalijo vsa protislovja razkra-

jajočega se kapitalizma v njegovi sedanji fazi: nobenega izhoda iz gospodarske krize, razredni konflikt, krize starih buržoaznih režimov, naraščanje imperialističnih nasprotij i. t. d.

Neenakomernost razvoja je sicer privedla v različnih deželah do različnih razvojnih stopenj imperialističnega sistema, ki — izolirano pogledane — utegnejo napraviti vtis, da se ta še ni povsod izživel, da je pred njim nova faza zgodovinskega razmaha; v nekaterih deželah pod praporom fašizma na račun razkroja in propada tega sistema, v drugih, ker prehaja težišče nadaljnega kapitalističnega razvoja od starih narodov in dežel, ki so se že izživele, k narodom in deželam mlajšega imperialističnega razvoja, ki še utegnejo napisati v zgodovino novo poglavje razcvita kapitalističnega družbenega reda.

Toda ta neenakomernost razvoja je ravno eden izmed osnovnih elementov krize imperializma kot svetovnega sistema. Dialektika zgodovinskega procesa se razteza ne le na glavna razdobja zgodovinskega razvoja, ampak tudi na posamezne faze teh epoh in torej tudi na posamezne faze kapitalističnega propada. Dejstvo, da dogodki vodijo vsekakor k bolj ali manj bližnjemu srečanju imperialističnih nasprotij, k novi svetovni vojni, govori o tem, da je propad kapitalizma zvezan s celo dobo krčevitih pretresov. In bila bi še dopustljiva perspektiva, da si iz teh pretresov utro pot nove imperialistične sile mlajših kapitalističnih dežel, ki bi vtile novih življenskih sokov v stari kapitalistični sistem, ako bi se ti pretresi ne prepletali z globokimi socialnimi gibanji, ki bi utegnili zavesti nadaljnji razvoj zgodovine v čisto novo smer.

V. A.

Za obrežji Tihega ocena

Tihi ocean s svojimi otočji in obsežnimi pokrajinami je po vojni postal težišče svetovne politike. Kajti tu se vozljajo niti, s katerimi velike sile Japonska, Združene države in Angleška preprezajo svet

Japonska je država, ki se zvija v ostrih notranjih nasprotstvih, katera jo nujno silijo k zavojevanju novih dežel, ki pa seveda teh nasprotstev prav nič ne zmanjšujejo. V japonski vasi prevladuje še na pol fevdalni red, saj je od 5,5 milijona kmečkih družin le 1,5 milijona samostojnih kmetov, 1,5 milijona družin pa nima prav nič zemlje in jo vso jemlje v zakup, ostali so polzakupniki.* Med tiste, ki imajo zemljo, pa je le-ta razdeljena tako, da imajo 5% vseh zemljiških lastnikov 35% zemlje, drugih 75% lastnikov pa ima komaj nekaj nad 20% vse zemlje. V takih razmerah je seveda japonska vas preobljudena, njeni prebivalci morajo iskati dela v industriji, ki pa tolikega števila delavcev spričo racionalizacije podjetij in še bolj strahovitega izkoriščanja delavcev in zlasti ženâ ne potrebuje. Tako je bilo leta 1933 brezposelnih 40% vseh delavcev. Take razmere seveda zelo zmanjšujejo obseg in moč notranjega trga. Globlje kakor kje drugje je osnovno nasprotstvo med družbenim značajem produkcije in zasebnim značajem prilaščanja produktov. Da bi dobila novih tržišč in surovin, ki jih doma nima, išče Japonska novih pokrajin. Prva pot jo je vedla v Manžurijo, potem pa je, po zavojevanju te bogate dežele, pričela prodirati v Kitajsko. Kitajska vojska

* Za nekatere podatke mi je služilo odlično delo N. Terentjeva „Vojno ognjišče na Daljnem Vzhodu“.